

ANNALES SCIENTIA POLITICA

Vol. 10, No. 2, 2021

DŽATKOVÁ, V.: The impact of political leadership on the Republican Party polarization. *Annales Scientia Politica*, Vol. 10, No. 2 (2021), pp. 22 – 35.

VERONIKA DŽATKOVÁ

Department of Public Policy and Theory of Public Administration
Faculty of Public Administration
Pavol Jozef Šafarik University in Košice
Slovak Republic
E-mail: veronika.dzatkova@upjs.sk

Abstract:

The principles of bipartism, political ideology and political leadership reflect in the wholeness of political parties in the United States. The aim of the paper is to analyse the scale of interconnection and interrelationship between political leaders and the polarization of the Republican Party and its electoral successes or failures. The results of the research confirmed the long-lasting trend of the division of the Republican Party and the absence of a unifying political leader capable of restoring the integrated position of the American right.

Keywords:

American Right, Conservatism, Political Leadership, Republican Party.

VPLYV POLITICKÉHO LÍDERSTVA NA POLARIZÁCIU REPUBLIKÁNSKEJ STRANY

VERONIKA DŽATKOVÁ

Department of Public Policy and Theory of Public Administration
Faculty of Public Administration
Pavol Jozef Šafárik University in Košice
Slovak Republic
E-mail: veronika.dzatkova@upjs.sk

Abstract:

The principles of bipartism, political ideology and political leadership reflect in the wholeness of political parties in the United States. The aim of the paper is to analyse the scale of interconnection and interrelationship between political leaders and the polarization of the Republican Party and its electoral successes or failures. The results of the research confirmed the long-lasting trend of the division of the Republican Party and the absence of a unifying political leader capable of restoring the integrated position of the American right.

Keywords:

American Right, Conservatism, Political Leadership, Republican Party.

Úvod

Politické ideológie a afília politických strán k základným hodnotám patrí medzi významné znaky rozdelenia politického spektra na približujúce sa k liberálnemu alebo konzervatívne smerovaniu. Slovo približovanie volíme zámerne, a to z dôvodu, že úplná identifikácia a stotožnenie sa politickej strany v rámci jednej ideológie je ojedinelé. V danom kontexte sa na ideológiu nazeráme ako na elementárny objekt záujmu skúmania politológie

i prostriedkov pre následné analyzovanie politickej reality. Politickú ideológiu definujeme ako súbor postojov, myšlienok, či hodnotových orientácií odzrkadľujúcich sa v realizácii politickej činnosti.

Aj napriek tejto skutočnosti je možné tvrdiť, že Republikánska strana v Spojených štátoch amerických vykazuje vo svojom programe prvky, ktoré sú významné pre konzervatívnu ideológiu, na opačnej strane v rámci Demokratickej strany je možné identifikovať prvky politickej ideológie liberalizmu. Vzhľadom na objekt záujmu, a to Republikánsku stranu, je potrebné bližšie objasnenie jej základných pilierov, ktoré je možné označiť najmä prostredníctvom znakov týkajúcich sa redukcie daní, ekonomickej slobody a decentralizácie moci. V náboženských otázkach sa zaoberá problémami súvisiacimi s povolením modlitieb na školách, zákazom uzatvárať manželstvá osobám rovnakého pohlavia či bojom proti zákonu povoľujúcemu umelé prerušenie tehotenstva. V posledných rokoch sa v rámci Republikánskej strany dostáva čoraz viac do popredia otázka národnej bezpečnosti a vedenia zahraničnej politiky (Wagner, 2007). Uvedené korešponduje s rozmachom neokonzervativizmu ako jedného z ideových prúdov konzervatívneho hnutia, ktorý vzniká ako reakcia na úpadok spoločenských hodnôt, potrebu ochrany amerického nacionalizmu a nedostatočnú sociálnu politiku. Uvedené príčiny potvrdzujú aj

slová F. Fukuyamu, ktorý definoval vznik neokonzervativizmu z uvedených dôvodov: „*po prvé vzrastajúca chudoba a/alebo nerovnosť príjmov; po druhé, práve naopak, zapríčinilo ho narastajúce bohatstvo; po tretie, bol produktom moderného sociálneho štátu; po štvrté, bol výsledkom rozsiahleho kultúrneho vývoja, ktorý zahŕňal oslabenie náboženskej viery a povyšovanie individualistického uspokojovania vlastných túžob nad záväzky voči spoločenstvu*“ (2005, s. 81 – 82). Neokonzervativizmus sa vyznačuje vysokou mierou vlastenectva a nacionalizmu. Za vlastenectvom treba hľadať výsledky historických udalostí, ktoré mali významný vplyv a podporovali tak americký patriotizmus. Pokiaľ sa zaoberáme charakteristikou hnutia tak musíme poznamenať, že označenie neokonzervativizmu sa používa na charakteristiku heterogénneho spektra tradičných konzervatívcov v podmienkach Spojených štátov amerických, ale aj v iných krajinách, ktorí sa na domácej scéne zaraďujú ku klasickým liberálnym odporcom voči silnej vláde a zasadzujú sa za aktívnu zahraničnú politiku (Lipset, 2003, s. 210).

Odvolávajú sa na širokospektrálny charakter problematiky, je pre potreby príspevku zúžená pozornosť na teoretickú analýzu Republikánskej strany so zreteľom na chýbajúci stmelujúci prvok americkej pravice, pod ktorým rozumíme politického lídra. Následne politickému líderstvu venujeme pozornosť nielen v rámci zjednotenia jednotlivých konzervatívnych krídel, ale rovnako aj v rámci jej úlohy pri eliminovaní názorovej polarizácie občanov, ktorá v súčasnosti výrazne rezonuje v americkej spoločnosti.

Vzhľadom k uvedenej spojitosti je článok rozdelený do troch na seba nadväzujúcich sekcií. Obsah prvej kapitoly sa sústreďuje na vývoj Republikánskej strany, s akcentom na významné charakteristiky, ktoré rezultovali do jej súčasnej podoby. Deskriptívna a historická metóda boli nápomocné pri definovaní základných črt a špecifik politickej strany, na ktoré sa následne odvoláva druhá kapitola, zameraná na vzájomnú spätosť medzi existenciou konzervatívnych pilierov a ich reálnym uplatňovaním v Republikánskej strane v administratívach vybraných republikánskych prezidentov.

Cieľom príspevku je pomocou aplikovania indukčného a deduktívneho postupu analyzovať aspekty politického líderstva v spojitosti s hlavnou hypotézou, ktorá sa opiera o tvrde-

nie, že Republikánska strana disponuje potenciálom vlastnej renesancie po stmelení vnútornej roztrieštenosti charizmatickým lídrom, ktorý by adekvátnym spôsobom prepojil konzervatívne hodnoty so spôsobom vedenia administratívy. K záverečnej časti práce venovanej súčasnej podobe americkej pravice sa pripája diskusia, ktorá sa snaží hľadať východiská a možnosti riešenia aktuálneho stavu a za úlohu si kladie zodpovedanie čiastkových otázok: Aké sú dôvody dlhodobej krízy americkej pravice? Existujú možné alternatívy riešenia momentálnej situácie? Akými predpokladmi by mal disponovať kandidát na republikánskeho prezidenta, ktorý by dokázal vyriešiť problémy amerických konzervatívcov?

Avšak problémy americkej pravice nie sú novým fenoménom objavujúcim sa pred voľbou prezidenta, práve naopak. Nejednotnosť pravicového spektra je sprievodným javom posledných dekád. V podmienkach zahraničnej proveniencie sa problematike sínusoidy vzostupov a pádov amerických republikánov venuje Abramowitz, A. (2018), Cohen, M. (2021), Critchlow, D. T. (2007), Deutsch, K. L. – Fishman, E. (2010), Tanner, M. D. (2007), Wayne, S. (2019). V rámci Českej i Slovenskej republiky je uvedená téma výrazne poddimenzovaná, výnimku predstavujú práce prepojené s politickou ideológiou u Jocha, R. (2003, 2012), ktorý dôvod úpadku konzervativizmu odôvodňuje revolučnou transformáciou noriem a Škutovej, D. (2013), ktorá pripisuje pokles konzervatívnych myšlienok v spoločnosti tzv. aktuálne celospoločenskému krízovému stavu vo svete. V konotácii s poslednými prezidentskými voľbami je poskytnutá analýza dvojice autorov Hornát, J. – Kýrová, L. (2020).

Ideologické línie ovplyvňujúce vývoj a súčasnú podobu Republikánskej strany

Pri analyzovaní historicko-teoretického pozadia vývoja stranického systému v Spojených štátoch amerických, je dôležité brať na zreteľ počiatky nazerania sa na systém politických strán a už „*Otcovia zakladatelia nevideli vo svojej vízii dôležité miesto pre politické strany. Verili, že medzi civilizovanými ľuďmi možno dospieť k riešeniu problémov na základe diskusie. Súťaž medzi stranami, ktorá sa vzápätí objavila v deväťdesiatych rokoch osemnásteho storočia, vnímali ako niečo nechcené*“ (Kohutiar, 1998, s. 57).

Konkrétnym a zároveň jedným z najznámejších príkladov negatívneho stanoviska voči straníckemu systému je postoj J. Madisona, ktorý v Liste Federalistov č. 10 vyjadruje kritiku voči skupine osôb zjednotenú spoločným záujmom, ktorý je v rozpore s právami iných občanov, či celej spoločnosti (Hamilton – Madison – Jay, 1787). Rovnako aj G. Washington upozorňoval na negatíva plynúce z možného rozdelenia spoločnosti *the violence of faction* (Kulašik, 2007).

Napriek uvedeným prvotným odmietavým stanoviskám týkajúcim sa straníckeho systému, neskorší sled udalostí jednoznačne potvrdil opodstatnenosť politického systému založeného na princípe súťaživosti, ktorý v podmienkach Spojených štátov amerických vyústil do existencie tzv. bipartizmu, t. j. systému alternácie dvoch najsilnejších politických subjektov pri moci, navyše v prípade analyzovanej krajiny hovoríme aj o existencii jedných z najstarších politických strán vôbec.

Pod súčasnú podobu Republikánskej strany sa podpísalo niekoľko významných udalostí, pričom za jednu z vybraných považujeme názorové rozdelenie občanov spojené s občianskou vojnou. Zo stúpencov Únie sa na celé generácie stali republikáni a tí ktorí stáli na strane Konfederácie alebo boli proti vojne, sa stali demokratmi (Wilson, 1990, s. 84).

V poradí druhú zvolenú udalosť predstavuje kandidatúra na prezidenta W. J. Bryana, ktorému je pripisovaný jeden z prvotných zdrojov nepokojov medzi severom a juhom, sprevádzanom prezidentovými vyjadreniami týkajúcimi sa rasového zloženia krajiny. V dôsledku uvedených skutočností došlo k tak výraznému ovplyvneniu politických subjektov, ktorý rezultoval do systému tzv. bášť politických strán v rámci jednej krajiny. Inými slovami môžeme tvrdiť, že došlo k vytvoreniu straníckych základní, čo pre republikánov znamenali štáty Massachusetts, New York, Pensylvánia, Wisconsin a na druhej strane s demokratmi sa vo výraznej miere stotožňovali štáty Georgia, Mississippi či Južná Karolína.

Paradoxom dlhodobého vývoja straníckeho systému Spojených štátov amerických a pripisovanej existencii jedných z najstarších politických strán vôbec, je vnímanie a postavenie politických strán v krajine. Dovoľujeme si tvrdiť, že v porovnaní s kontinentálnou Európou nedisponujú politické strany v americkej spoločnosti dostatočne silným postavením. Na danú

skutočnosť mala vplyv strata voličskej identifikácie s politickou stranou. V prípade komparatívnej analýzy dospejeme k stanovisku, že príslušnosť k politickej strane bola z historického hľadiska braná s mimoriadnou vážnosťou a stotožnením sa. Postupné oslabenie straníckej identifikácie sa prejavovalo aj stále intenzívnejšie sa objavujúcim nekonzistentným hlasovaním, čo znamená, že volič hlasuje v prezidentských voľbách za kandidáta jednej strany, zatiaľ čo vo voľbách do Kongresu hlasuje za kandidáta druhej strany (Wilson, 1990, s. 81).

K ďalším ovplyvňujúcim faktorom je možné pripojiť prvok decentralizácie, ktorá sa významným spôsobom podpísala pod mieru odlíšenia amerických politických strán. Následný prvok odlišnosti predstavuje existencia regulačných zákonov jednotlivých štátov únie, pričom máme na mysli zákony týkajúce sa výberu a voľby jednotlivých kandidátov. Vo väčšine štátov USA nevyberajú kandidátov na jednotlivé volené funkcie vedúci predstavitelia strán, ale (na základe zákona) sami voliči vo voľbách (Wilson, 1995, s. 82).

V neposlednom rade hovoríme o zdôvodnení na základe skutočnosti, že získanie majoritného postavenia politickej strany v rámci Kongresu sa automaticky nemusí odzrkadliť v predispozícii výberu kandidáta na čelo exekutívy.

Politické ideológie predstavujú neoddeliteľnú súčasť charakteristiky každej politickej strany. Jednotlivec je ich súčasťou, keďže v rámci inklinovania k hodnotám, normám a postojom vyjadruje svoje približovanie alebo vzdďľovanie sa od ideológie. Inými slovami, nie je možné existovať mimo sféry politických ideológií, a to z dôvodu, že každý jednotlivec disponuje súborom postojov a názorov, ktoré korešpondujú s určitou ideológiou. Vo všeobecnosti je možné tvrdiť, že ich dôležitosť bádame v minimálne dvoch prípadoch. Prvý príklad predstavuje proces volieb, v ktorých sa volič rozhoduje (okrem iného) aj na základe politických ideológií, keďže ako uvádzame vyššie každá politická strana k nim afiluje. Pri uvedení danej skutočnosti do praktickej roviny, hovoríme o voľbách do zákonodarného zboru Spojených štátov amerických. V druhom prípade nazeráme na opodstatnenosť politických ideológií pri výbere politika, opätovne vzaté do praktickej roviny máme na mysli voľby prezidenta Spojených štátov amerických. Odvolávajú sa

na objekt záujmu príspevku je pozornosť zúžená na konzervativizmus a pozíciu amerických republikánov v straníckom systéme a vo vybraných zložkách moci.

Pre lepšie pochopenie ideologickej orientácie politickej strany je potrebné upriamiť pozornosť na vybrané kľúčové znaky definujúce americký konzervativizmus:

- *existencia objektívneho morálneho poriadku, ktorá je postavená na ontologických základoch*

Ideológii konzervativizmu je pripisovaná existencia objektívnych štandardov ľudského správania a objektívnych kritérií na posudzovanie teórií a inštitúcií a z toho vyplývajúcej povinnosti im najlepšie porozumieť a zároveň im v najväčšej miere prispôbiť svoje správanie.

- *tradície*

Inklinovanie k overeným tradíciám a zvykom opierajú konzervatívci o stanovisko, že vo zvykoch a tradíciách dochádza k odzrkadľovaniu múdrosti z minulosti. Pre zástancov konzervativizmu predstavuje tradícia mieru stability.

Pri definovaní ideológie sa často stretávame s veľmi povrchným hodnotením konzervativizmu ako ideologického prúdu, ktorý je proti zmenám, avšak pri hlbšom bádani prichádzame práve k opačnému stanovisku, čo potvrdzujú aj slová B. Goldwatera: Hádám sme zabudli, že Amerika uskutočnila najvýznamnejší progres práve vtedy, keď boli konzervatívne princípy nanajvýš cenené a uchovávané (1960). Na tomto základe môžeme tvrdiť, že konzervatívci nie sú a priori proti zmenám, avšak prikláňajú sa k postupnému prechodu k zmene, inými slovami k zmene, ktorá už bola overená faktorom času. Z toho vyplýva potreba reakčnosti konzervativizmu a aplikovateľnosti na prítomnosť, keďže uskutočnenie nového spochýva v novom usporiadaní použiteľnej minulosti (Nisbet, 1996, s. 132).

- *ľudská nedokonalosť*

Signifikantným znakom, ktorým sa konzervativizmus vo výraznej miere odlišuje s často komparovanou ideológiou liberalizmu je nazeranie sa na prirodzenosť ľudskej bytosti. Pokým pre liberálov v ponímaní J. Locka je človek charakterizovaný prostredníctvom viery v optimizmus a postupného zlepšovania sa, pre konzervatívcov opierajúc sa o definičné hľadisko T. Hobbesa je človek charakterizovaný

ako egoistická bytosť, žijúca v anarchii, ktorá nemá predispozície na to, aby dokázala pochopiť fungovanie spoločnosti (Störig, 2007).

- *antiutopický charakter spoločnosti*

Negatívne nazeranie sa na zlepšenie stavu spoločnosti nadväzuje na predchádzajúci znak. Spoločnosť v prirodzenom stave je tzv. anarchiou kde u každého jednotlivca víťazí aspekt sebeckého správania sa, opätovne odvolávajú sa na T. Hobbesa hovorí o spoločnosti, kde je človek človeku vlkom, kde dominuje vláda všetkých proti všetkým.

- *sociálne inštitúcie*

Elementárna jednotka spoločnosti je pre konzervatívcov rodina, ktorá disponuje silnejším postavením v porovnaní s jednotlivcom. Rodina predstavuje žijúci organizmus, pričom je dôležité poznamenať, že každá časť organickej spoločnosti disponuje dôležitou úlohou a spolupodieľa sa na udržaní celku.

- *obmedzenie štátnej moci*

Unikátnosťou Spojených štátov amerických je, že vznikli na politickom základe, pričom je potrebné vyzdvihnúť skutočnosť, že za najlepší systém považujú taký, ktorý je čo najmenej závislý na vláde. Vo všeobecnosti je možné pripisovať konzervatívcom znak čo najmenšej intervencie štátu do spoločnosti.

- *preferovanie slobodnej ekonomiky*

Popri negatívnomu ponímaní zasahovania štátu do fungovania spoločnosti, preferujú zástancovia konzervativizmu aj minimálnu intervenciu do fungovania ekonomiky. Zároveň sa prikláňajú k tvrdeniu, že slobodná ekonomika je zárukou vytvárania väčšieho bohatstva oproti ekonomike ovládanej štátom.

- *viera v Ústavu Spojených štátov amerických*

Podoba zákona zákonov v podmienkach Spojených štátov amerických je založená na princípe maximalizácie slobody jednotlivca a obmedzenie moci štátu, z čoho vyplýva, že sa takmer v každej jej časti odrážali konzervatívne princípy: deľba moci, kontrolné a vyrovnávajúce mechanizmy, nepriama vláda a vnútorné obmedzenia proti eventúalnym tendenciám federálnej vlády napodobňovať európske vládne systémy (Nisbet, 1993, s. 55).

- *poriadok a autorita*

Egoistický charakter prirodzeného stavu sa premieta aj do usporiadania a hierarchizácie spoločnosti, ktorá je rozdelená na princípe nerovnosti medzi jednotlivcami. Uvedenú skutočnosť charakterizujeme v rovine nerovnaké-

ho rozdelenia nadania a schopností, a rovnako aj s odmietavým stanoviskom týkajúcim sa sociálnej rovnosti. V danom kontexte vystupuje štát ako prirodzená autorita, ktorej úlohou je (okrem iného) vedenie jednotlivca.

- *obrana západnej civilizácie*

Americký patriotizmus patrí k signifikantným znakom krajiny, ktorý sa prejavuje najmä v ochrane západnej civilizácie. V rámci historického vývoja predstavovali ohrozenie ideologické alebo náboženské organizácie či skupiny.

- *náboženstvo*

Pre americký konzervativizmus predstavuje charakteristický znak prepojenie s hodnotovým subjektom, akým je náboženstvo. Ak prestane v náboženstve rovnako ako v politike platiť akýkoľvek princíp autority, človeka sa rýchlo zmocňuje úzkosť z vyhliadok na ničím neobmedzenú nezávislosť (Nisbet, 1993, s. 89). Uvedená skutočnosť sa podpísala pod delenie problémov v intenciách dobra a zla, či prejavoch moralistického správania sa, čo v konečnom dôsledku je možné badať pri analyzovaní politických alebo spoločenských problémoch krajiny (Huntington, 2004). V danej skutočnosti je potrebné vyzdvihnúť, že v podmienkach Spojených štátov amerických je možné rozoznať veľké množstvo cirkví a kresťanských komunit. *„Spojené štáty americké sú vysoko religiózne, čo je význačný rozdiel oproti dnešnej Európe, a táto miera religiozity ich komparatívne približuje skôr k subsaharskej Afrike. Zároveň však platí, že priemerný Američan mení svoju konfesiю častejšie než Európan a príslušnosť ku konkrétnej cirkvi je viac vecou osobnej voľby a zodpovednosti, než známeho malomeštiackeho konformizmu, ktorý najmä v kontinentálnej Európe spôsobuje u toľkých ľudí odcudzenie voči náboženstvu a cirkvi“* (Bútora, 2004, s. 17).

Aktuálna podoba Republikánskej strany bola do markantnej miery ovplyvnená aj prúdmi konzervatívnej ideológie, konkrétne sociálnym a fiškálnym konzervativizmom. V rámci sociálneho konzervativizmu sa opiera o piliere spomenuté vyššie, a to najmä v konotácii s negatívnym nazeraním sa na prirodzenosť ľudskej povahy spojenú s egoizmom jednotlivca a potrebou jeho morálneho usmerňovania. V danej súvislosti badáme paralelu medzi potrebou existencie morálneho poriadku v rodine a v spoločnosti, pričom spoločenský poriadok má byť riadený štátom. Sociálni konzervatívi dbajú na dodržiavanie morálnych a etických

princípov, ktoré sú v rámci poslednej dekády vývoja americkej spoločnosti charakterizované poklesom. Uvedená skutočnosť súvisí s polarizáciou spoločnosti, nárastom kriminality či úpadkom rodiny. Vo všeobecnosti bola pozornosť upriamená na ochranu hodnôt v rámci celej spoločnosti, keďže podľa ich názoru, musí človek v priebehu celého svojho života čeliť mnohým nemorálnym nástrahám (Storey, 2007).

Fiškálny konzervativizmus predstavoval v poradí druhý prúd spolupodieľajúci sa na tvorbe americkej pravice. K jeho hlavným cieľom patrí obmedzenie moci štátu a na druhej strane slobodný trh a zníženie daňového zaťaženia. Zástancovia uvedeného smeru sa prikláňajú k stanovisku, že pokles daní vedie k podpore ekonomiky vo forme nárastu na strane príjmu, zvýšením dopytu, konkurencieschopnosti nových tovarov a služieb a z toho resultujúcej zväčšenej produkcii a nárastu nových pracovných miest. Rovnako pre sociálnych konzervatívcov predstavuje dôležitú agendu zasadzovanie sa za pokles regulácií týkajúci sa environmentálnej politiky (Storey, 2007).

Popri formovaní Republikánskej strany prostredníctvom prúdov ideologickej základne konzervativizmu, nie je možné opomenúť aj ďalší významný faktor, ktorý predstavuje postoj k zahraničnej politike Spojených štátov amerických. Špecifickosť formovania stanoviska je výsledkom viacerých činiteľov. V prvom rade hľadisko k zahraničnej politike sa môže do výraznej miery podpísať pod úspech prezidentského kandidáta vo voľbách alebo na opačnej strane môže vyústiť do polarizácie spoločnosti. Rovnako disponuje potenciálom markantného vplyvu na nerozhodnutých voličov a posilnenia voličskej základne vlastnej strany. Pod tento znak sa podpisuje aj špecifikum politického systému Spojených štátov amerických, v rámci ktorého silné postavenie prezidenta umožňuje do značnej miery ovplyvňovať zahraničnú politiku štátu a navyše mu dovoľuje realizovať aj unilaterálne rozhodnutia (Dueck, 2010). Je potrebné zdôrazniť, že inovatívne zmeny v postojoch k zahraničnej politike štátu sú realizované zväčša v období, keď sa politická strana nenachádza pri moci a svojou rétorikou sa chce odlíšiť a zvýrazniť od svojho potenciálneho protikandidáta v nasledujúcich voľbách. Pohnútky k uskutočneniu zmien sú vždy intenzívnejšie v prípade exis-

tencie reálneho dôvodu a nie iba reálnej príležitosti (Dueck, 2010, s. 299).

Berúc do úvahy vývoj Republikánskej strany od jej tzv. renesancie, t. j. od nástupu R. Regana badáme v rámci zahraničnej politiky preferovanie politického idealizmu. Republikánski nástupcovia v Bielom dome G. H. W. Bush, a rovnako aj jeho syn G. W. Bush boli do výraznej miery ovplyvnení neokonzervativizmom a tzv. republikánskymi jastrabmi, s ktorými je spojené markantné posilnenie vojenskej sily Spojených štátov amerických ako nevyhnutnej súčasti k uskutočneniu obrany a ochrany vlastnej krajiny. Predstaviteľ neokonzervativizmu M. Boot charakterizoval základné črty ideológie ako čierno-biele videnie sveta, výnimočnosť postavenia USA vo svete, hegemonia USA – najväčšia a najbenevolentnejšia mocnosť v unipolárnom svete, preferovanie vojenskej sily ako najdôležitejšej zložky zahraničnej politiky, podpora unilateralizmu, presadzovanie amerických hodnôt demokracie a slobody v zahraničí (Krejčí, 2009).

Na tomto mieste je potrebné brať do úvahy vtedajšiu spoločensko-politickú situáciu, ktorá bola ovplyvnená udalosťami po teroristických útokoch z 11. septembra 2001. Špecifikum zahraničnej politiky doposiaľ posledného republikánskeho prezidenta D. Trumpa sprevádzala vysoká miera nacionalizmu a nedôvera voči medzinárodným organizáciám, ktorá sa následne prejavovala aj pri uzatváraní resp. neuzatváraní diplomatických dohôd a záväzkov.

Posledným vybraným špecifikom pôsobiacim na podobu Republikánskej strany malo vznik hnutia Tea Party, ktoré charakterizujeme ako hnutie zdola, vo svojich počiatkoch ako neorganizovaný subjekt v zmysle absencie politického lídra, ktorý bol do výraznej miery riadený sociálnymi sieťami. Napriek absencii akejkoľvek organizačnej štruktúry hnutia a zvolených lídrov, za dominantnejších predstaviteľov, resp. zástancov a sympatizantov hnutia známejších v širšom povedomí občanov Spojených štátov amerických v danom období považujeme, S. Palinovú bývalú guvernérku a kandidátku na post viceprezidentky Spojených štátov amerických, J. DeMinta bývalého senátora a exprezidenta Heritage Foundation a R. Paula mnohými považovaného za duchovného vodcu hnutia.

Z ideologického hľadiska afilujú zástancovia Tea Party k Republikánskej strane, čo je

možné vnímať dvoma spôsobmi. V prvom prípade hovoríme o podpore konzervatívnych názorov a ich posilnenia ako protíváhy k Demokratickej strane a kritike realizácie jej politiky. Na opačnej strane Tea Party nekritizuje iba svojho názorového oponenta, ale rovnako vnáša kritiku aj do vlastných radov americkej pravice, najmä čo sa týka nedostatočnej ideologickej vyhranenosti umiernených konzervatívcov. Považujeme za dôležité zdôrazniť, že uvedené grassroots hnutie inklinuje k pravému krídlu americkej pravice, inými slovami zastáva myšlienky silnejšieho konzervativizmu v politike. Hnutie od svojho vzniku v roku 2009 prešlo viacerými štádiami. Počas prvého bolo možné sledovať odklon nezávislých centristov k Republikánskej strane, ktorý súvisel s ekonomickými stimulmi presadzovanými prezidentom B. Obamom. Konkrétne bola nespokojnosť upriamená k podpornému balíku s názvom *American Recovery and Reinvestment Act*, na riziko s ním spojené, ktoré sa následne prejavilo v podobe navýšenia štátneho dlhu. Rovnako boli protestné akcie zamerané proti zvyšovaniu daní, z ktorého vyplýva aj samotný názov Tea (*Tax Enough Already*) Party, proti finančným injekciám do bankového sektoru a neschopnosti riešiť krízový stav v zdravotníckej a environmentálnej oblasti. Jednalo sa pritom o centristov, ktorí v roku 2006 v dôsledku nespokojnosti s administratívou G. W. Busha a vplyvom veľkého štátneho deficitu prešli od republikánov k demokratom. Z toho vyplýva najdominantnejší dôvod existencie protestných hnutí, ktorý rezultuje z dlhotrvajúcej neschopnosti vlády Spojených štátov amerických nájsť východisko z globálnej finančnej krízy.

Za zmienku stojí transformácia hnutia na Tea Party Caucus ako združenia podporujúceho myšlienky Tea Party s cieľom výraznejšieho dosahu zmeny rozhodnutí v rámci amerického Kongresu. Existenciu Tea Party Caucus je možné opätovne hodnotiť z dvoch uhlov pohľadu. V pozitívnom slova zmysle priniesla podpora hnutia zviditeľnenie a zvolenie kandidátov do zákonodarného zboru. V negatívnom slova zmysle každá ďalšia fragmentácia, už aj tak roztrieštenej americkej pravice do výraznej miery oddiaľuje možnosť stmelenia pravicového politického spektra. Vzostupy a pády popularity hnutia sú priamo úmerné volebným výsledkom americkej pravice, avšak v rámci nedávneho politického vývoja v americkej spo-

ločnosti bádame prepojenie medzi existenciou aktivít grassroots hnutia a protestmi pred Kongresom začiatkom roka 2021. Uvedená spojitosť vyplýva z ideologického sa približovania cieľov Tea Party hnutia a cieľmi protestujúcich pred americkým zákonodarným zborom. Dokonca je možné sa stretnúť s názorom, že Tea Party hnutie pripravilo pôdu pre zvolenie Donalda Trumpa do Bieleho domu už v roku 2016.

Vplyv prezidentov R. Reagana, G. W. Busha a D. Trumpa na kompaktnosť Republikánskej strany

Za účelom zistenia miery prepojenia medzi konzervatívnymi hodnotami a ich realizáciou v praktickej rovine, je zvolené jej analyzovanie v rámci výkonnej zložky moci, a to administratív vybraných prezidentov reprezentujúcich Republikánsku stranu. Vzhľadom k širokospektrálnosti skúmanej oblasti bol zvolený užší okruh skúmania vzostupov a pádov preferencií republikánskych prezidentov, a to od začiatku administratívy R. Reagana, keďže jeho pôsobenie v Bielom dome sa spája s tzv. renesanciou konzervativizmu v podmienkach Spojených štátov amerických a najmä so vzostupom Republikánskej strany. Následne je analýze podrobené funkčné obdobie G. W. Busha ako prezidenta, ktorý prispel počas administratívy k výraznému úspechu, a zároveň neúspechu republikánov a v konečnom dôsledku je posledným objektom skúmania administratíva D. Trumpa, ako prezidenta, ktorý markantným spôsobom polarizoval americkú spoločnosť.

V poradí prvým objektom analýzy je prezident R. Reagan, ktorého administratíva sa spája s posilnením statusu Republikánskej strany a následne aj vytvorením silne etablovaného politického subjektu. Úspech R. Reagana má súvis s volebnou kampaňou vedenou s veľkou dávkou optimizmu v budúcnosť najmä v oblasti posilňovania ekonomiky a antikomunistickej zahraničnej politiky. Uvedené ambície sa mu v konečnom dôsledku podarilo naplniť a presvedčiť amerického voliča aj prostredníctvom charismatického líderstva. Kombinácia osobnostných predpokladov a pravicovo orientovaný politický program vykresľujú R. Reagana ako výnimočného a neobyčajného prezidenta spomedzi jeho kolegov. Ako príklad je možné uviesť americkú štúdiu, podľa ktorej

Reaganova popularita dopomohla k trom percentuálnym bodom v raste osôb identifikujúcich sa s podporou Republikánskej strany v roku 1980 (Hudson – Davies, 2008, s. 157). Podľa Charlesa O. Jonesa z University of Wisconsin-Madison, bola R. Reaganova kampaň do značnej miery zameraná na stmelovanie roztrieštenosti konzervatívcov (Hudson-Davies, 2008). Pričom ako sme uvádzali v úvode nejednotnosť americkej pravice a heterogenita do viacerých konzervatívnych prúdov sa podpisujú pod jej neúspechy. Prezident R. Reagan si uvedenú skutočnosť veľmi dobre uvedomoval o čom svedčí aj aktivita Open Door, zameraná na posilnenie členskej základne republikánov. Následnú podporu fúzie prívržencov sociálneho i ekonomického konzervativizmu charakterizujeme ako úspech zjednotenia americkej pravice, ktorá bola následne reflektovaná aj voľčskou podporou a znovuzvolením R. Reagana do funkcie prezidenta. Na tomto základe považujeme R. Reagana za prvého skutočného konzervatívneho prezidenta Spojených štátov amerických. Na druhej strane v roku 1980, v čase zvolenia do prezidentskej funkcie, bol atakovaný zástancami liberalizmu a označovaný za extrémistu, ktorý dovedie krajinu do vojny, krízy, znovu oživí rasizmus a zablokuje akúkoľvek možnosť progresu. Ako sa postupom času ukázalo tieto obavy boli vyvrátené a R. Reagan sa stal jedným z najpopulárnejších prezidentov Spojených štátov amerických (Hart, 1987). Za prejav tzv. Reaganovského fenoménu považujeme prezidentovo už vyššie spomenuté víťazstvo vo voľbách, v ktorých došlo k najväčšiemu víťazstvu od triumfu F. D. Roosevelta z roku 1932. Pod vytvorením konzervatívnej koalície bolo možno chápať naplnenie cieľov jednak zo strany krajnej pravice, ktorá požadovala predovšetkým získanie a udržanie moci, pre evanjelizátorov boli prvoradá mravné ciele ako napríklad zavedenie modlitieb na školách prostredníctvom zákonov či zrušenie interrupcií a nakoniec pre populistov predstavoval R. Reagan charismatického prezidenta schopného vykonávať priamočiaru demokraciu. Avšak existencia takejto širokospektrálnej vlády nemala predpoklad dlhodobej životaschopnosti, následkom čoho jej rozpad znamenal navrátenie všetkých ideových prúdov naspäť k svojim názorovým zdrojom.

Je pravdou, že ideológia konzervativizmu bola prítomná v politickom povedomí už dlhé

roky, ale na dosiahnutie politickej dominancie nevyhnutne potrebovala prítomnosť charizmatického lídra, ktorý by disponoval vysokým potenciálom pre znovuzvolenie do funkcie, ktoré by následne znamenalo efektívnejšie dosahovanie krátkodobých, ale najmä dlhodobých strategických cieľov. Zásluhou R. Reaganových predchodcov bol prezidentský úrad medzi občanmi do značnej miery nepopulárny, čoho dôsledkom bola dĺžka funkčného obdobia spravidla iba štyri roky. Príkladom sú neúspechy administratívy J. Cartera a aféra Watergate počas funkčného obdobia R. Nixona. Vtedajší prezident po nástupe do úradu v Bielom dome, videl funkciu hlavy štátu výrazne oslabenú a zároveň dospel k zisteniu, že ambíciou Kongresu je vytvoriť z federálnej vlády akýsi kvázi parlamentný systém (Critchlow, 2007, s. 228). Následne hodnotíme o to významnejšie jeho znovuzvolenie do Bieleho domu, kedy po viac ako dvadsiatych piatych rokoch došlo k opätovnému zvoleniu republikánskeho prezidenta. R. Reagan mohol začať svoje druhé funkčné obdobie s oveľa väčšou a istejšou podporou.

Moderná politická história nás upozorňuje na zaujímavú skutočnosť, podľa ktorej sú liberálne orientovaní prezidenti naklonení zväčšovaniu federálnych povinností a úloh a naopak konzervatívni prezidenti sústreďujú svoju pozornosť na Kongres a na obmedzovanie federálnej moci na úkor štátnej. R. Reagan nastúpil do úradu so silnou a dlhodobou ideou amerického federalizmu, ktorá spočívala v oslabovaní federálnej vlády a posilňovaní jednotlivých štátnych vlád (Palmer, 1986, s. 122). Avšak od konca 60. a 70. rokov pozorujeme zmenu, ktorú politológovia nazývajú aj ako bod nula alebo mŕtvy bod demokracie, kedy prestáva platiť pravidlo, že konzervatívny prezident bude charakteristický opatrnosťou, ale naopak bude typický administratívou presadzujúcou významne kroky. V tomto prípade definujeme administratívu R. Reagana na jednej strane ako vernú konzervatívnym princípom, na strane druhej počas jeho pôsobenia v Bielom dome došlo k výrazným reformám a zmenám vo fungovaní efektivity úradu, ktoré nepotvrdzujú paralelu medzi opatrnosťou a republikánskym prezidentom.

Druhý objekt komparácie predstavuje prezident G. W. Bush a jeho vplyv na pozíciu Republikánskej strany v Spojených štátoch amerických, v rámci ktorého je možné sledovať tzv.

vzostup, ale aj následný pád v rámci ôsmich rokov pôsobenia v prezidentskej funkcii. Na začiatku sa úrad G. W. Busha vo Washingtone javil ako ďalší neodbočujúci z typického chodníka vládneho konzervativizmu a to jednak v oblasti domácej, rovnako aj zahraničnej politiky. V rámci záležitostí vnútornej politiky štátu sa považoval za tzv. súcitného konzervatívcu, čiže zastával stanovisko, na základe ktorého sa na uskutočnení morálne správnych vecí môže podieľať a svojou činnosťou dopomáhať štát. Vo všeobecnosti prvotný obsah koncepcie vytýčenej politiky spočíval v podpore konzervatívnych princípov v kombinácii s individuálnou slobodou, znížením daní, podporou slobodného trhu a limitovaním štátnych výdavkov s akceptáciou dôležitého postavenia vlády v rámci americkej spoločnosti. Aj keď G. W. Bush obhajoval nízku úroveň daňového zaťaženia, výdavkov a regulácii, tak ako to hlásali demokrati, na druhej strane sa nestotožňoval s názormi libertariánov a konzervatívcov presadzujúcich limitovanú vládu (Dueck, 2010, s. 267). Štýl vládnutia prezidenta G. W. Busha charakterizujeme otvorenosťou a charizmatikou, na druhej strane pozorujeme absenciu skúseností najmä z oblasti vedenia byrokratického aparátu. G. W. Bush sa vo vedení politiky orientoval výlučne na ciele, pričom často preferoval delegovanie právomocí svojim podriadeným spolupracovníkom. Zloženie jeho kabinetu sa podobalo kabinetom bývalých prezidentov H. S. Trumana či B. Clintona, ktorí rovnako dbali na to, aby pozostával zo skúsených a rozhodných pracovníkov, akými sú C. Powell alebo D. Rumsfeld (Dobbins, 2008, s. 86).

Vo všeobecnosti boli prvé roky vo výkone funkcie, resp. do roku 2001, venované ozdravným krokom a zavedeniu inovácií najmä v oblasti zdravotníctva a školstva a až po nich nasledovali ciele týkajúce sa zvýšenia výdavkov na modernizáciu obrany. Vtedajší prezident dokonca vo svojom príhovore sľúbil, že má v pláne viesť tzv. skromnú a pokornú zahraničnú politiku. Zároveň bol považovaný za silného vlastenca veriaceho v jedinečnosť Spojených štátov amerických a v ich úlohu nekompromisne bojovať proti nepriateľom. Po niekoľkomesačnom pôsobení v Bielom dome musel zvolený prezident čeliť novým skutočnostiam súvisiacim s teroristickými útokmi z 11. septembra 2001 a následne vytvoriť nový koncept vládnej politiky s cieľom obrany

a ochrany Spojených štátov amerických. Do 10. septembra bolo prioritou prezidenta v Biele dom uskutočniť vyššie uvedené návrhy zákonov týkajúcich sa zníženia daní a sociálneho zabezpečenia. Avšak po teroristických útokoch došlo k dominancii zahraničnej politiky. Zaujímavosťou je, že reakcia v podobe ucelenej koncepcie na teroristické útoky na Svetové obchodné centrum prišla neskôr. Bushovu doktrínu - presnejšie Stratéziu národnej bezpečnosti Spojených štátov amerických podpísal prezident G. Bush ml. v septembri 2002, čiže rok po teroristických útokoch (Krejčí, 2009, s. 291). Jej obsahom sa stal boj proti spoločnému nepriateľovi. Tento boj navyše disponoval enormnou podporou zo strany občanov, ktorá sa následne pretavila v posilnení funkcií prezidenta. Výsledky prieskumu verejnej mienky (Harris poll) z roku 2002 poukazujú na skutočnosť 50 percentnej dôvery občanov Spojených štátov amerických voči Bielemu domu (pre porovnanie rok predtým vyslovilo dôveru 21 %) a 22 percentnej vyslovenej dôvery voči Kongresu (pre porovnanie rok predtým vyslovilo dôveru 18 percent) (Critchlow, 2007, s. 292). Občania Spojených štátov amerických sa začali spoliehať a obracať na G. W. Busha ako na charizmatického lídra, ktorý dokáže uchrániť krajinu pred terorizmom. Prezident získal obrovskú silu politického kapitálu, a to najmä v otázkach národnej bezpečnosti a obrany. Spomínaný politický kapitál sa prejavil aj v dosadzovaní politického aparátu, o ktorom sa mnohí politickí komentátori vyjadrovali ako o prepolitizovanom. Rovnako ako u prezidenta R. Reagana, aj v prípade G. W. Busha došlo k výraznému ovplyvňovaniu súdnej zložky v rámci politického systému Spojených štátov amerických. Prejavy nátlaku spočívali v programe odpočúvania, programe kontroly, a zároveň aj samotného výberu právnych zástupcov v rámci ministerstva spravodlivosti, ale aj dosadzovaním sebe ideologicky príbuzných sudcov v rámci Najvyššieho súdu Spojených štátov amerických, ale aj sústavy nižších súdov. Môžeme si dovoliť tvrdiť, že v tom čase došlo k tak enormnej prevahe sudcov naklonených konzervatívnej ideológii ako nikdy predtým.

Vplyv vyššie uvedených udalostí Kongres a občania Spojených štátov amerických akceptovali a tolerovali rovnako, ako aj rozšírenie prezidentských právomocí v rozhodovacom

proces. Vyústením tejto skutočnosti je právom často skloňované slovo unilateralizmus v prípade charakteristiky administratívy G. W. Busha. Podľa R. Neustadta (1991) primárna sila prezidenta by mala spočívať v schopnosti presvedčiť občanov o jej správnosti. Avšak vzhľadom k otvoreniu nových príležitostí a možností po nástupe do funkcie sa prezidenti uchýlia k rozhodovaniu a politike vyplývajúcej z rozšírených právomocí prezidentského úradu.

Vplyvom vyššie spomenutých udalostí sa prezidentovi už nepodarilo zabrániť poklesu vlastnej reputácie súvisiacej s neúspešne vedenou zahraničnou politikou (Dueck, 2010). Popri strate popularity samotného prezidenta G. W. Busha výrazne utrpela aj popularita Republikánskej strany, ktorá sa následne vo voľbách do Kongresu prejavila stratou majoritného postavenia v oboch komorách.

Pri komplexnom zhodnotení politiky G. W. Busha sa popri negatívach spočívajúcich v neúspešne vedenej vojny v Iraku, nedostatočných opatreniach po hurikáne Katrina, enormnému federálnemu utrácaniu a rastúcim cenám pohonných látok, objavili aj pozitíva, ktoré vyplývajú zo zlepšenia strategických vzťahov s ázijskými veľmocami typu India, Čína a Japonsko. Došlo k vytvoreniu bilaterálnych a multilaterálnych väzieb s Austráliou či Singapurom a taktiež sa zvýšila miera pomoci africkým krajinám v sociálnej, ekonomickej aj politickej oblasti. Spomenuté neúspechy sa nespájali iba s negatívnym stanoviskom a kritikou medzi americkými voličmi, ale aj v rámci samotnej americkej pravice. Výsledky prieskumu verejnej mienky poukazujú na skutočnosť, že obyvatelia považovali v danom období prezidenta G. W. Busha za jedného z najviac nepopulárnych prezidentov Spojených štátov amerických. Odvolávajú sa na výsledky Inštitútu na výskum verejnej mienky - Gallup poll vyslovilo vtedajšiemu prezidentovi nedôveru 28 percent opýtaných. Paradoxom je, že v čase bezprostredne po teroristických útokoch z 11. septembra 2001 dosahovala podpora prezidenta neuveriteľných 90 percent (Graham 2010). Rovnako čelil kritike a obvineniam zo strany ortodoxných republikánov zo zneužitia ich ideológie na presadenie vlastných politických cieľov.

V poradí tretím objektom komparácie je v súčasnosti posledný republikánsky prezident D. Trump. Pri jeho zaradení k Republikánskej

strane resp. inklinovanie ku konzervatívnym hodnotám je do istej miery indiferentné, keďže v minulosti zastával aj ideologicky opačné politické názory. Popri meniacej sa stránickej orientácii je ďalším špecifikom D. Trumpa absencia politickej skúsenosti a v konečnom dôsledku aj počas svojej prvej kandidatúry na post hlavy štátu nepredstavoval stmelujúcu osobnosť schopnú nanovo spojiť roztrieštenosť amerických konzervatívcov, keďže on sám nebol označovaný a rešpektovaný širším okruhom pravicových politikov. D. Trump nastúpil do funkcie po dvoch funkčných obdobiach demokratického prezidenta B. Obamu. Z historického hľadiska badáme veľmi často fluktuáciu politického smerovania po dvoch za sebou idúcich volebných obdobiach. Inými slovami hovoríme aj o samotnej potrebe zmeny medzi americkými voličmi po osemročnom zastávaní úradu či už demokratickým alebo republikánskym reprezentantom. Do výraznej miery dopomohlo D. Trumpovi aj zloženie Kongresu, ktoré v čase jeho administratívy bolo charakterizované väčšinou reprezentantov Republikánskej strany. Uvedená skutočnosť mu do výraznej miery dopomohla aj pri snahe o jeho odvolanie prostredníctvom mechanizmu impeachmentu, ktorý bol realizovaný dvakrát. Mechanizmus ústavnej obžaloby dáva možnosť pozbaviť (okrem iného) prezidenta svojho úradu, v danom prípade je navrhujúcim orgánom Snemovňa reprezentantov a rozhodujúcim orgánom Senát. Vzhľadom k skutočnosti, že v danom období disponovali republikáni väčšinou v Senáte, pokus o zbavenie funkcie prezidenta Spojených štátov amerických nebol úspešný. V realizácii domácej politiky sa D. Trump nelíšil od svojich predchodcov, a rovnako sústreďoval svoju pozornosť v rámci kampane na reformu zdravotníctva či školstva. V rámci zahraničnej politiky sa výraznou črtou stala agenda postavenia múru na hranici s Mexikom i celkový boj proti ilegálnej migrácii. V rámci administratívy bolo pre vtedajšieho prezidenta charakteristické nerešpektovanie resp. nevôľa uzatvárania medzinárodných dohôd či snaha o nachádzanie nových strategických partnerov z radov diktátorských režimov typu Severená Kórea. Ako uvádzame vyššie s administratívou D. Trumpa sa spája výrazná miera polarizovania spoločnosti, ktorá bola výsledkom viacerých faktorov. V prvom rade hovoríme o politikovi bez predchádzajúcej po-

litickej skúsenosti, ktorého výrazne charakterizuje aj využívanie populizmu, najmä v otázkach menšinovej politiky. V jeho (ne)prospech bola absencia podpory konzervatívcov a modifikovanie amerického konzervativizmu nie k navrhovanej lepšej aplikovateľnosti konzervatívnych myšlienok na súčasnú spoločensko-politickú situáciu, ale smerom k priblíženiu sa aktuálnej európskej vetve konzervatívneho hnutia, ktorá je charakteristická výraznou mierou nacionalizmu. V tomto kontexte je dôležité zdôrazniť dlhotrvajúcu snahu o jedinečnosť a unikátnosť, ktorú si americkí pravičiarci uchovávali a ktorá ich signifikantne odlišovala od akéhokoľvek iného konzervatívneho hnutia. Uvedená charakteristika odzrkadľuje vtedajšie ponímanie zástancov konzervatívneho hnutia, ktorí jasne deklarovali jednu zo svojich premís - Amerika nie je Európa (Nash, 2006). Nóvum predstavoval aj celosvetový boj s pandémie, ktorú jedna z najsilnejších osobností svetovej politiky spochybňovala, čo rovnako prispelo k polarizácii americkej spoločnosti. Štýl vedenia zahraničnej politiky sa podpísal aj pod akceptáciu resp. neakceptáciu výsledku posledných prezidentských volieb, v ktorých sa nepodarilo D. Trumpovi zvíťaziť a zastávať funkciu prezidenta druhé volebné obdobie. Navyše sa s hlasovaním v Kongrese spája protest prívržencov D. Trumpa z pravicového politického spektra. Časť politických vedcov vidí v občianskych protestoch líniu iniciovanú hnutím Tea Party. Berúc do úvahy, že Spojené štáty americké považujeme za kolísku demokracie sú akékoľvek pochybnosti a následne protestné akcie proti výsledku demokratických volieb veľmi zlým príkladom pre posilňovanie demokratických princípov všade vo svete. „*Kríza demokracie je často spájaná s pojmom deficit demokracie, ktorý poukazuje na neschopnosť vládnych inštitúcií reflektovať skutočné hodnoty a presvedčenia občanov. Deficit demokracie je tak sprevádzaný nárastom nedôvery občanov v schopnosť demokratických inštitúcií riešiť reálne problémy a uspokojovať konkrétne potreby občanov. Tento stav možno charakterizovať ako aj pokles dôvery v schopnosť demokratických (vládnych) inštitúcií realizovať víziu spravodlivej spoločnosti pre všetkých jej členov*“ (Jesenko-Jesenskova, 2017, s. 211). Uvedená skutočnosť mala aj svoje reálne dopady v praktickej rovine. „*Neočakávalo sa však, že ohrozenie demokracie vzíde zvnútra demokracie samotnej, a to v krajinách, ktoré majú pomerne dlhú demokratickú tradíciu. Maďarsko sa pod vedením Viktora Orbána*

dalo na cestu neliberálnej demokracie, ešte väčším prevrpením boli výsledky plebiscitov vo Veľkej Británii a Spojených štátoch, v dôsledku ktorých došlo k odhlasovaniu vystúpenia Británie z Európskej únie a zvoleniu D. Trumpa za amerického prezidenta“ (Miňová, 2020, s. 111). Vzhľadom k vyššie uvedenej polarizácii spoločnosti a následnému neúspechu D. Trumpa a Republikánskej strany vo voľbách konštatujeme, že počas jeho funkčného obdobia sa mu nepodarilo integrovať prúdy pravice ako silnej protiváhy k Demokratickej strane. K uvedenej skutočnosti je potrebné poznamenať, že na základe výsledku prieskumov je D. Trump prezident s veľmi nízkou mierou popularity v americkej spoločnosti spomedzi skúmaných prezidentov od roku 1938, konkrétne hovoríme o 34 percentnej podpore (Jones, 2021).

Aktuálna pozícia americkej pravice

Pre súčasné pravicové spektrum je typická dlhodobá strata kompaktnosti a prílišná deľba na jednotlivé prúdy ideológie konzervativizmu. Zároveň je potrebné doplniť výraznú polarizáciu celej americkej spoločnosti, zástancov konzervatívnej politiky nevynímajúc. Je pravdou, že polarizácia rovnako nie je novým fenoménom Spojených štátov amerických, ale v rámci posledných rokov je do značnej miery viditeľná a má stále rozpoznateľnejšie prejavy. Pri detailnejšom charakterizovaní Republikánskej strany badáme viacero proti sebe stojacich prúdov, konkrétne hovoríme o libertariánoch ako zástancoch individuálnej slobody s minimálnymi štátnymi zásahmi, následne sú to paleokonzervatívcovia s preferovaním ideí mravnosti a poriadku. V neposlednom rade hovoríme o neokonzervatívcoch ako zástancoch silnej nacionálnej politiky Spojených štátov amerických, ktorí majú pozitívne hľadisko k intervencii krajiny a etablovaní demokracie na miestach, kde je jej to odopierané. Poslednou skupinou tvoriacu heterogenitu konzervatívnej ideológie sú už spomenutí zástancovia Tea Party, ekonomickí konzervatívcovia a tzv. Nová pravica. Pokým sa ekonomický konzervativizmus zameriava na preferovanie liberálnej ekonomiky a zastáva skôr odmietavé stanovisko k štátnym zásahom, Nová pravica je charakterizovaná ako náboženská pravica, ktorá sa v priebehu rokov stala aktívnou skupinou konzervatívnej ideológie v Spojených štátoch amerických (Ko-

hutiar, 1998). Zaujímavým faktom je, že v americkej spoločnosti existuje istá skupina, ktorá upriamuje pozornosť na Republikánsku stranu pred vstupom neokonzervatívcoch a Novej pravice a po ňom. „Hovorí, že v čase, keď strana bola ideologicky čistá a jednotná, bola zároveň aj nudná, nehybná a neatraktívna. Až pnutie medzi jednotlivými zložkami spektra a vnútorná opozícia prinútili stranu poctivejšie a dôkladnejšie premyslieť svoje pozície a tak vniesli do nej nový dynamizmus a novú kvalitu“ (Kohutiar, 1998, s. 66).

Dôsledky spomenutých skutočností sa premietli aj do výsledku prezidentských volieb v roku 2020, v ktorých sa republikánskeho kandidáta D. Trumpovi nepodarilo poraziť demokrata J. Bidena. Taktiež je dôležité poznamenať, že v rámci prezidentských volieb bolo vždy veľmi náročné poraziť protikandidáta po jeho prvom volebnom období a v rámci histórie prezidentských volieb v Spojených štátoch amerických ide skôr o výnimku ako o pravidlo. Jedno funkčné obdobie republikánskeho kandidáta tak naznačuje zostup politickej strany. Rovnako je potrebné poukázať aj na napätie vo vnútri Republikánskej strany, ktoré je výsledkom nesúladu medzi tradičnými republikánmi a zástancami radikálnejších názorov, ktoré sa po neakceptovaní demokratických výsledkov prezidentských volieb u vybraných republikánskych kongresmanov a D. Trumpa ešte znásobili.

Na základe uvedených skutočností môžeme tvrdiť, že jeden z kľúčových faktorov úspechu pre ďalšie prezidentské voľby a pozitívny scenár vývoja pre amerických republikánov je podmienený rekonštrukciou pravice, ktorá je sprevádzaná aktuálnou potrebou Republikánskej strany nájsť nového lídra strany, pričom pozitívne prvky politického líderstva skúmaných administratív R. Reagana, G. W. Busha a D. Trumpa môžu predstavovať potenciálny vzor, ktoré faktory je potrebné podporiť, z ktorých sa je potrebné poučiť a uvedomiť si do akej výraznej miery je pre Republikánsku stranu líderstvo dôležité.

Podľa Palmera (1986, s. 123) je politické líderstvo v prípade prezidenta definované nasledovne:

1. prezident ako reprezentant politickej inštitúcie;
2. tvorca rozhodnutí;
3. manažér v rámci rozhodovacieho procesu a v samotnom vykonávaní exekutívy;

4. politik – zahrňuje úlohu selektovania, motivovania, oceňovania i zbavovania funkcie ostatných politikov;
5. rečník.

Pri charakteristike prvého vybraného prezidenta, R. Reagana bezpochybne prevyšuje piaty aspekt spočívajúci vo vynikajúcich komunikačných zručnostiach, prezentovaných v správnom čase. Na opačnej strane v prípade druhého objektu komparácie, G. W. Busha, jednoznačne prevyšujú manažérske schopnosti. Prejavy jeho administratívy mali výraznú podobnosť s prvkami obchodného riadenia, ktoré boli odzrkadľované dôsledným kontrolovaním, direktívnym prístupom a schopnosťou vyjednávať. V prípade D. Trumpa badáme najmä aspekt samostatného vykonávania exekutívy, ale ten uvádzame v negatívnom slova zmysle, rovnako negatívne hodnotíme aj rétoriku osočovania a nerešpektovania politických kolegov na významných domácich i medzinárodných fórach.

Na základe výsledkov analýzy administratív skúmaných prezidentov je zřejmé, že politické líderstvo sa výraznou mierou podpisuje pod úspech či neúspech politickej strany. Aktuálny zostup pozície Republikánskej strany je výsledkom prílišného úzkeho vymedzenia sa ako strany finančne zabezpečeného belocha, žijúceho v usporiadanej rodine a rešpektujúceho a vyznávajúceho svoju vieru. Program pravicovej politiky pre svoj ďalší úspech musí brať do úvahy rastúci podiel latinskoamerickej populácie. Hoci na tomto mieste je potrebné brať do úvahy, že práve latinskoamerická menšina disponuje výrazným religióznym charakterom, ktorý je pre konzervatívcov viac ako príznačný. V priebehu posledných rokov je možné vo volebnom súboji medzi Republikánskou a Demokratickou politickou stranou badať novú skutočnosť, podstata ktorej spočíva v premene volieb založených na súboji hodnôt, na voľby založené na súboji o priazeň menších. Inými slovami sledujeme ako v Spojených štátoch amerických dochádza k prevahe demografického hľadiska nad ideologickým. Domnievame sa, že ústup od striktnosti typického voliča Republikánskej strany dopomôže k jej znovu oživeniu.

Za východisko zo vzniknutej situácie je možné považovať akceptáciu vyššie uvedeníh pripomienok, dôsledkom ktorých sa s vysokou pravdepodobnosťou uskutoční zvýšenie

preferencií politickej strany. Toto tvrdenie sa odvoláva na úspech administratívy R. Reagana, ktorý bol okrem iného zapríčinený prezidentovou schopnosťou presvedčiť zástupcov demokratov k odklonu od vlastnej strany. Rovnako bolo možné počas administratívy sledovať úspešné získanie si hlasov menšinového obyvateľstva, konkrétne išlo o 40 percent získaných hlasov voličov latinskoamerického pôvodu.

Republikánska strana potrebuje lídra, ktorý bude viditeľne hájiť záujmy americkej pravice, ktorej zánik nepredpokladáme vzhľadom k dlhotrvajúcej existencii dvojstraníckeho systému v Spojených štátoch amerických.

Záver a diskusia

Nadobudnuté výsledky analyzovania postavenia Republikánskej strany a premien jej voličských preferencií v kontexte vplyvu vybraných administratív prezidentov Spojených štátov amerických, prispeli k nasledujúcim záverom.

Na základe skúmania zvolených funkčných období prezidentov došlo k jasnej identifikácii konzervatívnych pilierov minimálneho štátu, vplyvu kresťanstva alebo aj intervenujúcej zahraničnej politiky vo všetkých prípadoch.

Použitím komparatívnej metódy bolo možné dospieť k stanovisku, podľa ktorého sa politické líderstvo v prezidentskej funkcii výraznou mierou podieľa na stúpaní a klesaní preferencií politickej strany. Pokým v prípade analýzy funkčného obdobia R. Reagana došlo k zisteniu, že sa jedná o charizmatického politického lídra s neopakovateľnou schopnosťou stmeliť rôznorodé názorové prúdy v rámci americkej pravice, ktorá sa následne odzrkadli- la v pozitívnej akceptácii reforiem, ale aj v samotnom zvýšení voličskej podpory Republikánskej strany, v prípade G. W. Busha takáto charakteristika absentuje. Počas jeho pôsobenia v Bielom dome bolo možné badať na jednej strane prvotný vzostup popularity prezidenta a Republikánskej strany vyplývajúci z proklamovaných konzervatívne zameraných reformných krokov v rámci domácej politiky, ale aj výrazným posilnením funkcie bezprostredne po teroristických útokoch z 11. septembra 2001. Na tomto mieste je dôležité podotknúť, že tie v dominantnej miere vychádzali z potreby existencie vedúcej osobnosti – politického lídra

schopného obhajovať a ochraňovať záujmy Spojených štátov amerických. Na druhej strane dôsledky udalostí spojené s neúspešným vedením zahraničnej politiky, najmä neúspech vo vedení vojny v Iraku, disponovali tak výrazným vplyvom, že aj napriek prvotnej snahe a popularite prezidenta zaznamenala jeho pozícia, a rovnako aj postavenie Republikánskej strany jeden z markantnejších zostupov vôbec. V rámci komparácie s posledným republikánskym prezidentom prichádzame k rovnakému záveru absencie schopnosti stmeliť rôznorodú americkú pravicu, navyše v prípade D. Trumpa hovoríme o najvýraznejšej polarizácii spoločnosti od čias občianskej vojny, ktorá je výsledkom polarizovania menšinovej politiky i spochybňovania celosvetovej pandémie.

V kontexte vyššie uvedenej analýzy, hlavné faktory vzájomného spolupôsobenia politického lídra na kompaktnosť a preferencie politickej strany, je možné považovať za kľúčové aj pre volebný úspech republikánskeho prezidentského kandidáta a renesanciu pravého politického spektra v Spojených štátoch amerických. Uvedené tvrdenie zároveň potvrdzuje hypotézu týkajúcu sa znovuzrodenia Republikánskej strany po vzore R. Reagana. Zostáva otázkou, ktorá bude zodpovedaná nasledujúcim vývojom udalostí, do akej miery dokáže republikánsky kandidát v nasledujúcich voľbách oživiť americkú pravicu.

Momentálna ideologická polarizácia krajiny predstavuje východiskový stav pre potvrdenie slov S. Huntingtona (1957), týkajúcich sa situácie charakteru konzervatívnej ideológie, ktorej miera artikulácie sa odvíja od aktuálnej spoločenskej situácie.

Úspešnosť renesancie americkej pravice bude do výraznej miery závisieť od nasledujúcich dvoch faktorov. Prvým je zloženie kabinetu etablovanými konzervatívnymi politikmi a druhý faktor spočíva vo víťazstve Republikánskej strany v oboch komorách amerického Kongresu. Následne efektívna spolupráca zložiek exekutívnej a legislatívnej moci predstavuje potenciál pre znovuzrodenie Republikánskej strany v najbližšej dekáde.

V zhode s najvýznamnejším nadčasovo platným stanoviskom A. Tocquevilla (2003), na záver potvrdzujeme platnosť tézy, že Spojené štáty americké sú laboratóriom budúcnosti ľudstva a nijaká iná krajina napriek globalizačným trendom, neovplyvňuje vývoj vo svete

v tak výraznej miere. Globalizačné procesy nemožno vnímať ako fikciu alebo teoretický koncept, práve naopak sú skutočné a existujú ako relatívne úspešne prebiehajúci proces. Zároveň majú potenciál zmeniť existujúcu realitu na základe globalizačných tokov. V tomto zmysle by vybraný jav mohol ovplyvniť transformáciu štátu i verejnej správy (Mitaľ, 2018).

Literatúra

- ABRAMOWITZ, A.: The Great Alignment: Race, Party Transformation, and the Rise of Donald Trump. New Heaven: Yale University Press 2018.
- CAMBEL, C. - ROCKMAN, B.: The Bush Presidency First Appraisals. New Jersey: Chatham House Publishers 1991.
- COHEN, M.: Modern Political Campaigns: How Professionalism, Technology, and Speed Have Revolutionized Election. Maryland: Rowman and Litterfield Publishers 2021.
- CRITCHLOW, D.: Conservative Ascendancy: How the GOP Right Made Political History. Cambridge: Harvard University Press 2007.
- DEUTSCH, K. - FISHMAN, E.: Dilemmas of American Conservatism. Lexington: University Press of Kentucky 2010.
- DUECK, C.: Hard Line: The Republican Party and U. S. Foreign Policy since World War II. Princeton: Princeton University Press 2010.
- EDWARD, Ch.: Republicans Revolution 10 Years Later: Smaller Government or Business as Usual? Washington D.C.: The Cato Institute 2005.
- EDWARDS, M.: Reclaiming Conservatism: How a Great American Political Movement Got Lost – And How It Can Find Its Way Back. Cary North Carolina: Oxford University Press 2008.
- ERIKSON, R. - TEDIN, K.: American Public Opinion Its Origins, Content and Impact. New York: Routledge 2019.
- FRIED, J.: Democrats and Republicans: Rhetoric and Reality: Comparing the Voters in Statistics and Anecdotes. New York: Algora Publishing 2008.
- FUKUYAMA, F.: Veľký rozvrat. Bratislava: Agora 2005.
- GRAHAN, J.: Bush on the Home Front: Domestic Policy Triumphs and Setbacks. Bloomington: Indiana University Press 2010.

- HAMILTON, A. - MADISON, J. - JAY, J.: Listy Federalistov. Bratislava: Kalligram 2002.
- HORNÁT, J. - KÝROVÁ, L.: America first. PRÍčiny a kontext volebného víťazství Donalda Trumpa. Praha: Karolinum 2020.
- HUDSON, Ch. - DAVIES, G.: Ronald Reagan and the 1980s: Perceptions, Policies, Legacies. New York: Macmillan Palgrave 2008.
- HUNTINGTON, S.: Conservatism as an Ideology. American Political Science Review, Vol. 51 (1957), s. 454 - 473.
- HUNTINGTON, S.: Who Are We? New York: Simon and Schuster 2004.
- JESENKO, M. - JESENKOVÁ, A.: Kríza demokratických inštitúcií a starostlivá spoločnosť In: KOZIÁK, T. (eds.): Kríza parlamentarizmu: kam kráčaš demokracia. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2017, s. 211 - 228.
- JOCH, R.: Američtí republikáni aneb Demografický vývoj jako výzva. Mezinárodní politika, roč. XXXVI, č. 12 (2012), s. 8 - 11.
- JONES, J.: Last Trump Job Approval 34%, Average is Record - Low 41%, 2021. Dostupné na internete: <<https://news.gallup.com/poll/328637/last-trump-job-approval-average-record-low.aspx>> [16/8/2021].
- KOHUTIAR, J.: Na západ od západu. Bratislava: Caris spol. s.r.o. 1998.
- KREJČÍ, O.: Zahraniční politika USA. Praha: Professional Publishing 2009.
- KULAŠÍK, P.: Politológia. Hlohovec: Efekt Copy 2007.
- LIPSET, S. L.: Dvousečná zbraň Rub a líc americké výjimečnosti. Praha: Prostor 2003.
- MAISEL, S.: American Political Parties and Elections. North Carolina: Oxford University Press 2007.
- MCCARTNEY, N.: Polarization: What Everyone Needs to Know. New York: Oxford University Press 2019.
- MIŇOVÁ, K.: Svet informácií a Homo Politicus. Verejná správa a spoločnosť, Vol. 21, No. 1 (2020), s. 104 - 120.
- MITAL, O.: The Impacts of Globalisation Processes on the Execution of Public Administration Functions. Politické vedy: časopis pre politológiu, najnovšie dejiny, medzinárodné vzťahy, bezpečnostné štúdiá, Vol. 21, No. 4 (2018), s. 96 - 117.
- NASH, G.: The conservative intellectual movement in America Since 1945. Wilmington: ISI Books 2006.
- NEUSTADT, R.: Presidential Power and the Modern Presidents: The Politics of Leadership from Roosevelt to Reagan. New York: Free Press 1991.
- PALMER, J.: Perspectives on the Reagan years. Washington D. C.: The Urban Institute 1986.
- SIDES, J. et al.: Campaigns and Elections. New York: W.W.Norton and Company 2018.
- STORNEY, W.: US Government and Politics. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd. 2007.
- STÖRIG, H.: Malé dejiny filosofie. Praha: Karmelitánske nakladatelství 2007.
- ŠKUTOVÁ, D.: Smerovanie konzervativizmu. In: KOZIÁK, T. (eds.). Voľby 2012: Kam kráčaš demokracia? Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach 2013, s. 301 - 315.
- TANNER, M.: Leviathan on the Right: How Big-Government Conservatism Brought Down the Republican Revolution. Washington D. C.: The Cato Institute 2007.
- THEISS-MORSE, E. et.al.: Political Behavior of The American Electorate. California: CQ Press 2018.
- TOCQUEVILLE, A.: Democracy in America. New York: Penguin Classics, 2003.
- WAGNER, H.: The History of Republican Party. New York: Chelsea House Publishers 2007.
- WAYNE, S.: Is This Any Way to Run a Democratic Election? New York: Routledge 2019.
- WILSON, F.: The Case for Conservatism. New Jersey: Transaction Publishers 1990.